

Katarzyna Ryszewska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID 0000-0002-2692-4872

Józef Żurowski's (1892–1936) Activity as the Conservator of Archeological Artefacts in the Lesser Poland Region

The article aims to present the multifaceted activity of Józef Żurowski (1892–1936), an archaeologist and conservator of prehistoric artefacts in Małopolska. The study relies on extensive archival material and Żurowski's numerous publications. In the years 1920–1936, he was the conservator of the Krakow region and later the West Małopolska region, acting successively on behalf of the State Group of Prehistoric Monuments Conservators and the State Archaeological Museum in Warsaw. Żurowski's most outstanding achievements include carrying out the first excavations in the banded flint mine in Krzemionki, conducting research on multicultural sites in Złota, supervising the digging of the monumental Krakus Mound, discovering and interpreting the first burials of the Bell Beaker culture in Poland, as well as examining many early medieval cemeteries. As a conservator, he not only inventoried and excavated many archaeological sites – such as numerous strongholds, barrows, and the caves of the Ojców Jura – but also ensured their protection and preservation. Józef Żurowski died prematurely at 45, yet he is one of the most distinguished Polish archaeologists of the Second Polish Republic.

Keywords: history of archaeology, protection of archaeological heritage, Second Polish Republic, Lesser Poland Region

Słowa kluczowe: historia archeologii, ochrona zabytków archeologicznych, II Rzeczpospolita Polska, Małopolska

Józef Żurowski is one of the most renowned Polish archaeologists active during the Second Polish Republic, which was a crucial period in the development of Polish archaeology due to the discipline's onset during the difficult times of the partitions. Only after the establishment of an independent state was it possible to found the first state institutions aimed at protecting archaeological artefacts and organising archaeological research across Poland.

Józef Żurowski's significant contributions involved not only searching for archaeological sites and conducting excavations but also protecting prehistoric artefacts. As a result,

Żurowski has gained recognition among historians of archaeology who mentioned him and sometimes described his contributions in numerous publications about Polish archaeology.¹ Biographies, including reminiscences² and obituaries,³ have also been published. However, there is currently only one brief article dedicated exclusively to Żurowski's life that lists his most significant achievements in the field of archaeology.⁴ Consequently, this paper aims to expand upon Żurowski's contribution to the research on and the conservation of archaeological localities and artefacts in the Lesser Poland region, which was the primary area of his activity both as a scientist and a conservator. The research is based on Żurowski's many publications and archival sources, including his personal files dating from 1930–1931,⁵ his bequest (materials) stored at the Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie (MAK, Archives of the Archaeological Museum of Krakow),⁶ a folder from the MAK's *Katalog stanowisk* (Catalogue of archaeological sites) and a folder of selected localities from the *Pracownia Dokumentacji Naukowej* – (PDN, Workshop of Scientific Documentation) of the Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie (PMA, State Archaeological Museum in Warsaw). One of the folders from the MAK's Catalogue of archaeological sites contained Żurowski's personal notebook, in which he described his field investigations and various forms of activity as a scientist, conservator, caretaker, teacher and populariser of archaeology.⁷ He began writing in this notebook in 1922, but the initially fairly detailed entries grew vague over the years.

Józef Żurowski was born in the village of Podhajczyki (Pidhaichyky) in the Lwów (Lviv) Voivodeship, and he attended a middle school in Lwów. He continued his education in Krakow, where, after passing the final examinations in 1911, he enrolled in a university course on Prehistory and Classical Archaeology at the Jagiellonian University (UJ, Uniwersytet Jagielloński) and graduated in 1915. Between 1917 and 1918, Żurowski also attended Prehistory lectures by Professor Oswald Menghin in Vienna. Afterwards, the young archaeologist returned to Krakow, where he pursued both his professional and academic

- 1 S. Nosek, *Zarys historii badań archeologicznych w Małopolsce*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967, p. 81, 83–84, 86, 88–89; J. Kostrzewski, *Dzieje polskich badań prehistorycznych*, Poznań 1949 (*Biblioteka Prehistoryczna*, vol. 8), p. 94, 132–133, 142–144, 148–149, 151, 157, 194, 199–201, 203; A. Abramowicz, *Historia archeologii polskiej. XIX i XX wiek*, Warszawa – Łódź 1991, p. 124, 126–128; B. Stolpiak, *Rozwój prehistorii polskiej w okresie 20-lecia międzywojennego*, part 1, 1918–1928, Poznań 1984, p. 95, 98, 113, 135–136, 150–151, 160, 163; S.K. Kozłowski, *Tak wiele tak nieliczni. Młoda archeologia polska 1905–1928*, Warszawa – Łódź 2012, p. 133–137; K. Ryszewska, *Działalność Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Prehistorycznych (1920–1928) na terenie województwa kieleckiego*, "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" vol. 65, 2020, no 1, p. 49, 53–61; eadem, *Historia badań archeologicznych w czasach II Rzeczypospolitej na obszarze województwa kieleckiego*, part 1, *Lata 1918–1928*, Kielce 2021, p. 70 ff.
- 2 M. Gedl, *Józef Żurowski*, [in:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Historycznego*, ed. by J. Dybiec, Kraków 2000, p. 336–340.
- 3 R. Jakimowicz, *Ś. p. Józef Żurowski (Nekrolog, spis prac naukowych, artykułów i notatek Józefa Żurowskiego)*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 14, 1936, p. 1–14; J. Kostrzewski, *Wspomnienia o doc. Józefie Żurowskim*, "Z Otcłani Wieków" vol. 27, 1961, no 1, p. 34–36.
- 4 A. Tyniec, *Józef Żurowski, archeolog i konserwator krakowski*, [in:] *Materiały i dosłidrenija z arheologij Prikarpatja i Volyni*, Lviv 2015, p. 106–112.
- 5 Archiwum Narodowe w Krakowie [ANK], Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (National Archives in Krakow, Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 29/645/341.
- 6 Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie [AMAK], Spuścizna Józefa Żurowskiego (Archives of the Archaeological Museum of Krakow, Józef Żurowski's Bequest), Signature SP 36.
- 7 AMAK, *Katalog stanowisk*, *Teczka Książnicy Wielkie*, *Notatnik Józefa Żurowskiego* (Catalogue of archaeological sites, Książnica Wielkie File, Józef Żurowski's Notebook).

career. In June 1920, the State Group of Prehistoric Monuments Conservators (PGKZP, Państwowe Grono Konserwatorów Zabytków Prehistorycznych) was established as the first organisation in Poland dedicated to protecting archaeological finds in response to the Decree of the Regency Council on the Protection of Historical Artefacts of Art and Culture (*Dekret Rady Regencyjnej o opiece nad zabytkami sztuki i kultury*), published as early as in 1918, according to which archaeological artefacts were also to be protected.⁸ Żurowski was appointed a conservator of prehistorical artefacts for the Krakow region and, in 1922, for the region of western Lesser Poland. The primary duties of PGKZP conservators were searching for and registering archaeological sites, protecting them from deterioration, conducting salvage excavations and popularising archaeological knowledge among society.

Before that, in 1919, he worked as a grant holder, and in 1921, as an assistant caretaker at the Museum of the Polska Akademia Umiejętności⁹ (PAU, Polish Academy of Sciences and Letters).¹⁰ In the same year, he became an assistant in the UJ Department of Prehistoric Archaeology. At the time, both units were headed by a very well-known and accomplished archaeologist from Krakow, Włodzimierz Demetrykiewicz.¹¹ Żurowski received approval from Demetrykiewicz to set up his office in one of the rooms in the PAU Museum.¹² In 1922, Żurowski attained a doctoral degree in Prehistory and Classical Archaeology at the UJ, after defending his thesis titled *Excavation in Jakuszowice Małe and Artefacts from Neighbouring Countries*.¹³ In 1928, he received a habilitation degree based on his thesis from 1927 titled *Treasure of the Hallstatt Period Found in the Valley of Dunajec*.¹⁴ Żurowski attained both degrees based on archaeological finds from the Lesser Poland Region. From 1922 until his death, he also held the position of Secretary of the PAU Committee of Anthropology and Prehistory.¹⁵ His concurrent and diverse work at multiple scientific institutions imposed a heavy burden of duties on Żurowski. However, despite his sustained efforts, he failed

Fig. 1. Józef Żurowski. Photographer unknown (source: Narodowe Archiwum Cyfrowe (National Digital Archives), Signature 3/1/0/10/700)

- 8 Quoted after M.M. Blombergowa, *Opieka nad zabytkami archeologicznymi w Polsce do roku 1928*, [in:] *Tadeusz Roman Żurowski i konserwatorstwo archeologiczne w Polsce XX wieku*, ed. by Z. Kobylński, J. Wysocki, Warszawa 1999, p. 125.
- 9 AMAK, Spuścizna Józefa Żurowskiego, Teczka I (Józef Żurowski's Bequest, File I), Signature SP 36, *Curriculum vitae*, manuscript from 1921.
- 10 At present: Polish Academy of Arts and Sciences.
- 11 M. Woźny, *Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937): prehistoryk z przełomu epok*, Kraków 2018, p. 345–348.
- 12 AMAK, Spuścizna Józefa Żurowskiego, Teczka I (Józef Żurowski's Bequest, File I), Signature SP 36, Letter of Włodzimierz Demetrykiewicz to the Secretary General of PAU of 23.10.1933.
- 13 AMAK, Spuścizna Józefa Żurowskiego, Teczka II (Józef Żurowski's Bequest, File II), Signature SP 36, *Wykopalisko z Jakuszowic Małych na tle zabytków krajów ościennych* ["Excavation in Jakuszowice Małe and Artefacts From Neighbouring Countries"].
- 14 J. Żurowski, *Skarby halszackiego okresu z doliny Dunajca*, Kraków 1927.
- 15 J. Kostrzewski, *Wspomnienia*, p. 34–36.

to fully meet Demetrykiewicz's expectations, which forced him to step down from the assistant role at UJ¹⁶ and focus on his responsibilities as the conservator at the PGKZP. He continued working at the latter post, even after the PGKZP was disbanded in 1928, as part of cooperation with the PMA.

Among all of Żurowski's duties, his position as a conservator of prehistorical artefacts was particularly demanding and time-consuming, but it allowed him to conduct a large-scale systemised registration of archaeological finds. Żurowski was able to study some of the existing finds and locate many new ones from all periods of prehistory, as well as from the Middle Ages. He cared to protect as many of these finds as possible and, in some cases, also conducted excavations. These conservation works yielded materials that became the basis for his numerous scientific papers and publications aimed at popularising archaeology. He frequently published official reports from his conservation activity in *Wiadomości Archeologiczne* (Archaeological News), a journal published initially by the PGKZP and later by PMA.

One of the first localities explored by Żurowski was Wawel Castle in Krakow. In 1921, Żurowski took part in research conducted in the western wing of the castle, where the remains of a Roman temple had been uncovered in 1914 and interpreted as the Church of Saint Gereon, known from the *Annales seu Cronicae Incliti Regni Poloniae* (Annals, or the Chronicles of the Renowned Kingdom of Poland) by Jan Długosz, a Polish mediaeval chronicler.¹⁷ Żurowski prospected the cemetery surrounding the church and found two inhumation graves along with pieces of decayed coffins, part of another stone grave, the remains of domestic animals and pieces of Early Mediaeval ceramic vessels.¹⁸ He continued his research at Wawel Castle the following year, finding numerous pieces of Mediaeval glazed ceramics.¹⁹

In 1921, Żurowski was commissioned by the PGKZP to conduct research on various estates across several counties of the Kielce Voivodeship that were planned for subdivision (Olkusz, Miechów, Jędrzejów and Pińczów). He was able to locate many archaeological localities, which, as a conservator of prehistorical artefacts, he attempted to preserve. He conducted a cursory surface research in the localities in Kuchary, Jaksice, Książnice Wielkie, Grochowiska, Kazimierza Wielka and Opatkowice and a survey research in Wola Żydowska.²⁰ In the most promising localities, he conducted excavations that continued over the next several years. Żurowski's visit to a locality from the period of human migrations previously uncovered in Jakuszowice allowed him not only to write his doctoral dissertation but also to obtain more artefacts – including pieces of a gold sword and plating (Fig. 2).²¹

16 AMAK, Spuścizna Józefa Żurowskiego, Teczka I (Józef Żurowski's Bequest, File I), Signature SP 36, Letter of Włodzimierz Demetrykiewicz to the Secretary General of PAU of 23.10.1933; M. Gedl, *Józef Żurowski*, p. 336–337.

17 A. Szyzko-Bohusz, *Z historii romańskiego Wawelu. Pierwsza katedra romańska*, "Rocznik Krakowski" vol. 19, 1923, p. 1; K. Ryszewska, *Badania archeologiczno-architektoniczne budownictwa przedromańskiego w Polsce*, part 1, [in:] *Z badań nad średniowieczną architekturą Kujaw i Wschodniej Wielkopolski*, ed. by J. Chudziakowa, Warszawa 1990 (*Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*, series B, vol. 86), p. 13.

18 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Krakowski*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 6, 1921, p. 177–178; R. Jamka, *Kraków w pradziejach*, Kraków 1963, p. 116.

19 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski za R. 1922*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 8, 1923, no 1, p. 87.

20 Idem, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Krakowski*, p. 169–172, 179.

21 AMAK, Spuścizna Włodzimierza Demetrykiewicza (Włodzimierz Demetrykiewicz's Bequest), Signature SP 8, Korespondencja wpływająca (Inbound correspondence), Letter of 12.09.1921.

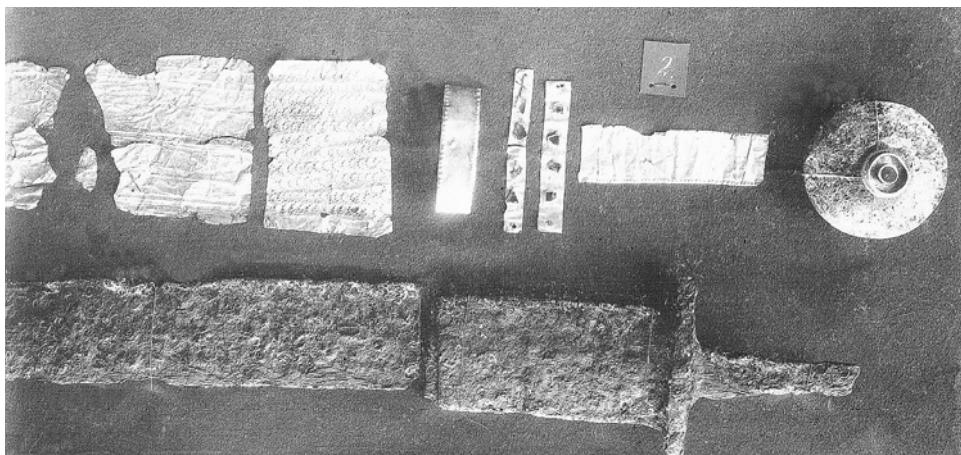

Fig. 2. Artefacts from Jakuszowice: blade of an iron sword and pieces of its gold-plated scabbard (source: AMAK, Katalog stanowisk, teczka Jakuszowice (Catalogue of archaeological sites, Jakuszowice file))

During his periodical inspections of this region, Żurowski could also discern historic structures, such as strongholds and burial mounds. In his first years as a conservator of prehistorical artefacts, Żurowski inspected and surveyed many mounds in Pińczów County: in Miernów, Kolosy, Czarnocin, Pełczyska, Proszowice, Dębiany, Gabułów, Łapsów and Książnice Małe. During the same year, he also conducted a surface survey of the strongholds in the Pińczów County (in Pełczyska, Wiślica, Stradów and Chroberz), Olkusz County (Zagórowa) and Bochnia County in the Krakow Voivodeship (Łączyska), finding pieces of Early Mediaeval ceramics. Due to historic value of the aforementioned mounds and strongholds and their often poor state, Żurowski took steps to expropriate the owners of the lands where the objects were located, especially in the case of the strongholds in Stradów, Wiślica and Łączyska²² and the mound in Książnice Małe,²³ which were in most danger of collapse. He also requested that the local district police protected the other mounds which were continuously being demolished by lawless excavations or ploughing.²⁴

A revision performed in 1922 changed the area included under Żurowski's supervision fairly significantly.²⁵ In contrast to the region of western Lesser Poland, the region of Krakow did not include the areas belonging to the Kielce Voivodeship, which were taken over by another PGKZP conservator, Stefan Krukowski. Despite this change, Żurowski continued to

22 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Krakowski*, p. 170, 174–178, 180; idem, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 85.

23 AMAK, Katalog stanowisk, teczka Książnice Małe (Catalogue of archaeological sites, Książnice Małe File), Letter of J. Żurowski to the Presidium of PGKZP of 18.01.1922 and a copy of a letter from the County Land Office in Pińczów to the Regional Conservator of Prehistoric Artefacts of 23.12.1921.

24 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 85.

25 *Sprawozdanie z III Konferencji konserwatorów okręgowych, odbytej w Warszawie w dn. 24 i 25 czerwca 1922 r.*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 7, 1922, p. 158–159; B. Stolpiak, *Rozwój prahistorii*, p. 95.

research some of the localities he had located previously in the Kielce Voivodeship, especially since he would often stand in for Krukowski who was mostly uninterested in exploration of localities younger than the Palaeolithic Era.²⁶ Sometimes Żurowski also cooperated with conservators from other regions, including Krukowski, and with PGKZP delegates, including Bolesław Czapkiewicz from Tarnów²⁷ and Józef Pietraszewski from Sandomierz.²⁸

After the change in the name and the borders of this region, Żurowski continued the study tours he had started a year before. During his annual 'systematic search across the region [...], he selected an area' and visited its villages one by one, paying particular attention to those with names that suggested the presence of archaeological localities, such as Grodzisko ('Stronghold') or Zamczysko ('Castle').²⁹ He was also interested in other villages, including those that archaeologists were already familiar with, as well as those where new discoveries were reported.

In 1922, Żurowski visited the neighbourhood of the Krakus Mound in Krakow and explored the caves in the Mnikowska Valley, mapping them out.³⁰ His later surveys concerned the valley of the Skawa and Soła Rivers and part of the left bank of the Vistula River. In selected villages in Wadowice and Krakow Counties (Krakow Voivodeship) and in Olkusz County, he conducted surface surveys, which allowed him to find several more localities. He found pieces of Mediaeval vessels and tiles on a hill in Rudzce³¹ and pieces from Early Mediaeval times with a wavy ornament on the Wapienna Mountain in Sanka and on a dune in Klucze.³² Furthermore, Żurowski investigated an already-discovered Neolithic settlement³³ in Witkowice near Krakow, which unfortunately had suffered greatly from the effects of farming. Nonetheless, he found the remains of heaths and movable artefacts, primarily made from ceramics and flint (Fig. 3).³⁴ He later correctly associated this settlement with the Radial Decorated Pottery culture (Baden culture).³⁵

26 K. Ryszewska, *Historia badań*, p. 161.

27 There are extant letters from Czapkiewicz to Żurowski about their cooperation. ANK, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 29/645/341, Letters of B. Czapkiewicz to J. Żurowski of 1930, File Sheets 64/30, 72/30.

28 ANK, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 29/645/341, Letter of J. Żurowski to the Management of the Museum of the Polish Country Lovers' Society in Sandomierz of 25.09.1930, File Sheet 187/30.

29 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 89.

30 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Książnice Wielkie, Notatnik Józefa Żurowskiego (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie File, Józef Żurowski's Notebook), Notes of May, June, July, and August 1922.

31 *Ibid.*, Note of 21.07.1922.

32 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 89–91.

33 W. Kuźniar, *Zabytki przedhistoryczne z Witkowic pod Krakowem*, "Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne" vol. 10, 1908, p. 159–172; AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Witkowice (Catalogue of archaeological sites, Witkowice File), Copy of a letter from Włodzimierz Antoniewicz to Włodzimierz Demetrykiewicz of 14.07.1916 on the ruination of a Neolithic settlement in Witkowice.

34 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 92–94; AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Książnice Wielkie, Notatnik Józefa Żurowskiego (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie File, Józef Żurowski's Notebook), Note of 16.08.1922; *idem*, Witkowice File, K. Hałaciński, "Prehistoric Artefacts from Witkowice near Krakow", manuscript dated 31.05.1923.

35 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Witkowice, Notatnik Józefa Żurowskiego (Catalogue of archaeological sites, Witkowice File, Józef Żurowski's Notebook), J. Żurowski, incomplete typescript of the article "Problem kultury ceramiki promienistej" [Problem of Radial Decorated Pottery Culture]; J. Żurowski, *Problem kultury ceramiki promienistej*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 12, 1933, p. 158–159.

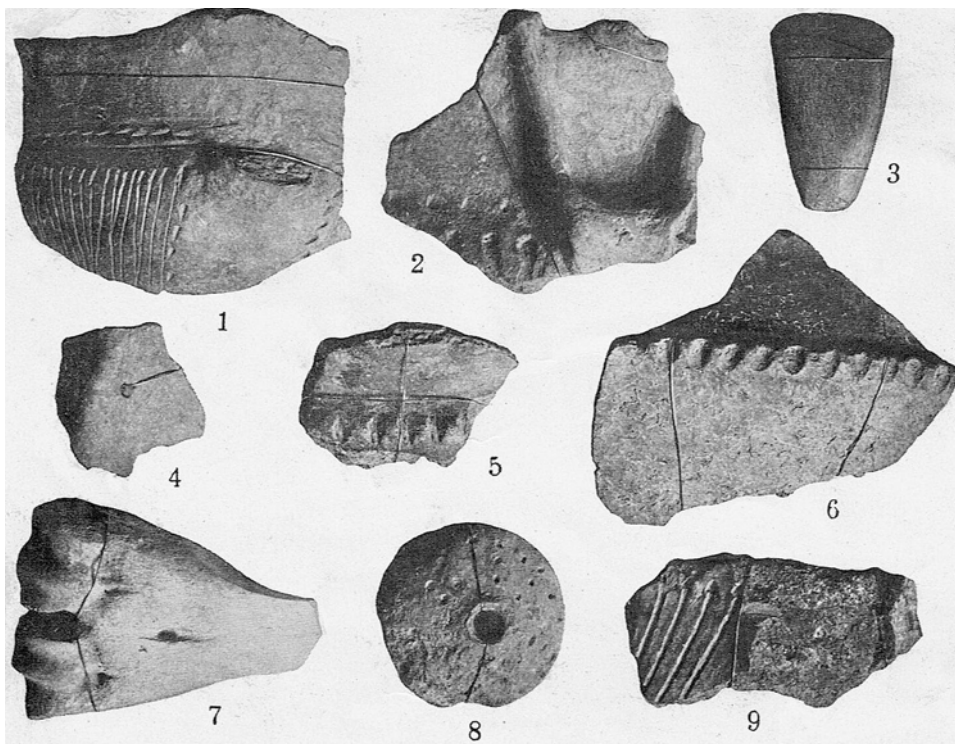

Fig. 3. Artefacts from a settlement in Witkowice (source: AMAK, Katalog stanowisk, teczka Witkowice (Catalogue of archaeological sites, Witkowice file))

Żurowski's duties as a conservator of prehistorical artefacts came with an obligation to respond to reports of incidental archaeological discoveries. He usually intervened in writing, but he inspected the area in person in the most urgent cases, as with the finds in Prokocim³⁶ and Giebułtów near Krakow. During construction works in Prokocim, the remains of a cemetery (Fig. 4) were discovered, which Żurowski dated to the Bronze Age.³⁷ In turn, land works performed in Giebułtów unearthed a cremation grave equipped with Roman imported goods, including bronze vessels.³⁸ Following the discoveries in Prokocim and Giebułtów, Żurowski organised excavations in these areas in later years. He also started collecting incidental finds, which he usually transferred to the Museum of PAU.

36 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Książnice Wielkie, Notatnik Józefa Żurowskiego (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie File, Józef Żurowski's Notebook), Note of 5.08.1922.

37 AMAK, Katalog stanowisk, teczka Prokocim (Catalogue of archaeological sites, Prokocim File), Letter of 11.08.1922 to the Academic Senate of UJ notifying about the discovery of 'a Slavic grave with a set of urns and brass hoops [...] during the works', bearing the seal of the State Management Board for Architecture and Construction in Krakow.

38 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 85–86; idem, *Wykopaliska przedhistoryczne w najbliższej okolicy Krakowa*, "Tygodnik Ilustrowany" 6.09.1924, no 36, p. 595; AMAK, Katalog stanowisk, teczka Giebułtów (Catalogue of archaeological sites, Giebułtów File), J. Żurowski, Report on the Investigations of 1923; T. Reyman, *Zespół importów rzymskich z grobu ciałopalnego w Giebułtowie w pow. krakowskim*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 16, 1939–1948, p. 178–200.

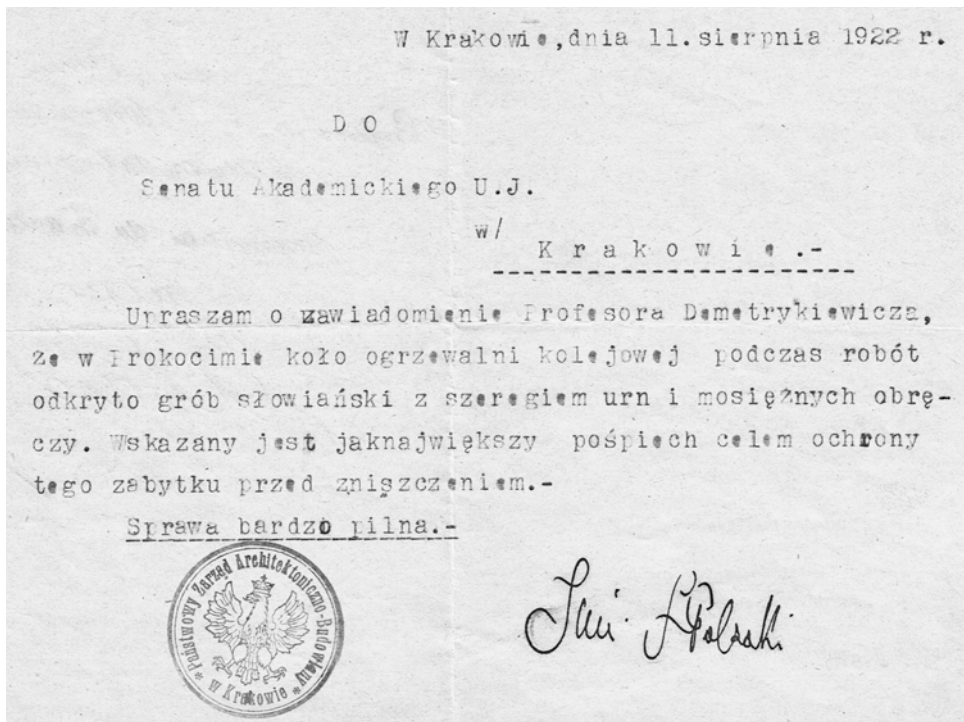

Fig. 4. Report of an incidental discovery of a cremation cemetery in Prokocim (source: AMAK, Katalog stanowisk,teczka Prokocim (Catalogue of archaeological sites, Prokocim file), letter of 11 August 1922)

Other localities protected by Żurowski included the caves located in Jura Ojcowska, a region in southern Poland. His mission to protect the caves from devastation began in 1922 in cooperation with Stefan Krukowski,³⁹ and lasted for several years.⁴⁰ Their efforts culminated in the entry of 'the most important caves of the region',⁴¹ enumerated by Żurowski, in the State Registry of Immovable Archaeological Artefacts (Państwowy Inwentarz Zabytków Nieruchomych) by means of a declaration of the Council of Conservators on 29 October 1924.⁴²

In 1923, Żurowski surveyed more sections of the left bank of the Vistula River (in Krakow and Sandomierz Counties). Following reports describing incidental discoveries

39 AMAK, Katalog stanowisk,teczka Książnice Wielkie, Notatnik Józefa Żurowskiego (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie File, Józef Żurowski's Notebook), Notes of July and August 1922; *Sprawozdanie z II konferencji konserwatorów okręgowych odbytej w Poznaniu w dniu 11-13 marca 1922 r.*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 7, 1922, p. 156; Nosek, *Zarys historii*, p. 108.

40 R. Jakimowicz, *Sprawozdanie z VI Konferencji Konserwatorów Zabytków Prehistorycznych odbytej w Warszawie w dn. 15, 16 i 17 grudnia 1923 roku*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 9, 1925, no 1-2, p. 131; J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych Okręgu Zachodnio-Małopolskiego i Śląskiego za lata 1924-1926*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 10, 1929, p. 219.

41 J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 215-216.

42 Monitor Polski [The Poland Monitor], issue 255 of 6.11.1924, Non-Official Section. Ministry of Religious Affairs and Public Education, p. 2-3.

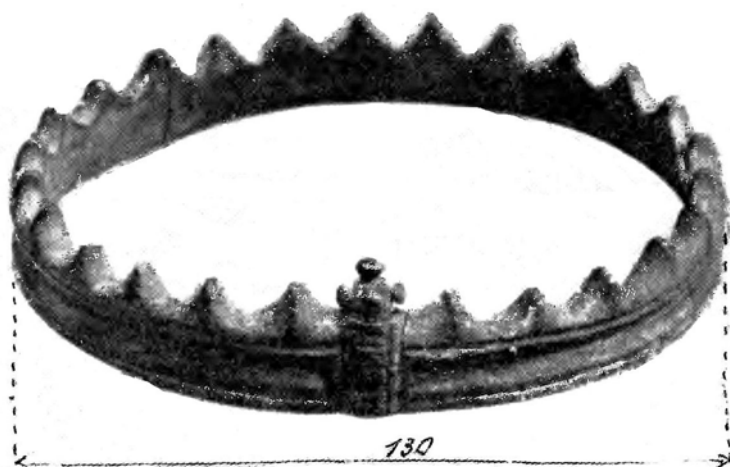

Fig. 5. A bronze necklace from Dwikozy (source: J. Pietraszewski, *Notatki archeologiczne z ziemi sandomierskiej*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 9, 1924, no 1–2, p. 120–124, Fig. 4)

of human skeletons, he also visited several more towns in Kielce Voivodeship.⁴³ He then conducted a surface survey in Przewzody and excavations in Jaksice and Dwikozy.⁴⁴ In Dwikozy, Żurowski and Józef Pietraszewski worked together to secure a grave consisting of an urn covered by a bowl containing burned human remains⁴⁵ and a bronze necklace in the shape of a crown (Fig. 5).⁴⁶ Żurowski also performed conservation duties in the strongholds of the valleys of the Raba and Dunajec Rivers (Nowy Sącz and Bochnia Counties, Krakow Voivodeship). He found pieces of Mediaeval ceramics in the stronghold in Marcinkowice, and he discovered a Neolithic settlement on the Chełmowa Mountain in Chełm, which is now known to date to the Early Middle Ages.⁴⁷

Żurowski's subsequent study tours again had interesting results. In 1924, most of his visits concerned the localities and towns he was already familiar with and were prompted by reports of incidental finds. In the village of Bobin in Pińczów County, he located an inhumation grave containing ceramics decorated with cord impressions, a Neolithic settlement, and an Early Mediaeval cemetery.⁴⁸ He discovered another Neolithic settlement in Dzierążnia⁴⁹ and traces of a Roman settlement in Chroberz. Żurowski also investigated the dunes located in Opończa County (Kielce Voivodeship), finding two localities identified

43 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego Okręgu Zachodniomałopolskiego za rok 1923*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 9, 1925, no 3–4, p. 337–339.

44 Idem, *Badanie przeszłości przedhistorycznej Polski w latach 1919–1924*, Kraków 1925, p. 9.

45 J. Pietraszewski, *Notatki archeologiczne z ziemi sandomierskiej*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 9, 1924, no 1–2, p. 123–124.

46 An ornament characteristic of the Jastorf Culture from the pre-Roman Iron Age.

47 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego Okręgu Zachodniomałopolskiego*, p. 332–333; AMAK, Katalog stanowisk, teczka Książnice Wielkie, Notatnik Józefa Żurowskiego (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie File, Józef Żurowski's Notebook), Note of 8.08.1922.

48 J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 217–218.

49 The artefacts were transferred to the Museum of PAU, where Jan Bartys, Żurowski's student, described and drew them, AMAK, Katalog stanowisk, teczka Dzierążnia, Z katalogu Jana Bartysa (Catalogue of archaeological sites, Dzierążnia File, From Jan Bartys's scientific catalogue).

as Mesolithic in Sobień-Piaski. In 1925, he returned to the valley of Dunajec that he had visited two years before, where he surveyed localities occupying the left bank of the river (Brzesko and Nowy Sącz Counties in Krakow Voivodeship). He also revisited Marcinkowice – where he discovered Stone Age and Bronze Age artefacts – and found Early Mediaeval artefacts in Podegrodzie, Roztoka, Czchów and Chelmiec Polski.

Żurowski then decided that the already-investigated strongholds in Zawada Lanckorońska and Naszacowice required special conservation treatment. A year later, he identified the person responsible for the latter's destruction, which ended this harmful conduct. In 1925, he also re-investigated areas in Krakow's vicinity, mainly the neighbourhood of the Krakus Mound, where he uncovered the remains of a Roman cemetery in Wola Duchacka, among other finds. Furthermore, he visited a few strongholds near Krakow: Tyniec, Mników and Poznachowice, where he assessed the one in Mników to be in need of protection.⁵⁰ Żurowski's investigations also proved fruitful in Miechów County: in Gniazdowice, he found a grave equipped with an amber necklace and two ceramic vessels from the Radial Decorated Pottery culture;⁵¹ while in Janowice, he located a Neolithic settlement containing flint tools and ansa lunata ceramics⁵² and a cemetery from the Lusatian culture. He discovered a similar cemetery in Przezwoły (Sandomierz County). On the Gaj Hill in Winiary, he uncovered cremation graves that were identified as 'Slavic'.⁵³ Due to the planned subdivision of the state-owned lands in Złota near Sandomierz, a village famous for numerous archaeological finds, the management of the PGKZP decided to send Żurowski for a reconnaissance. Żurowski discovered that Złota housed many archaeological localities from various periods of prehistory. At his written request, the subdivision was cancelled, which allowed a several-year-long excavation campaign to begin.⁵⁴ In the same year, Żurowski conducted salvage excavations in a banded flint mine, newly uncovered by the geologist Jan Samsonowicz,⁵⁵ located in Krzemionki (Opatów County, Kielce Voivodeship), which was at risk of the predatory exploitation of limestone.⁵⁶ The team led by the archaeologist cleared out one of the intact shafts and removed debris from a part of the tunnels. Żurowski then assessed the surface of the walls and the distribution and shape of the pillars. Furthermore, he found tens of mining tools in the infills, made from horn and stone. Żurowski revisited Krzemionki the following year (1926), this time together with the Director of the PGKZP, Roman Jakimowicz. After their visit, the two conservators of prehistorical artefacts wrote a 'Memorial' that contained an assessment of the state of the localities, a petition to enter it into the

50 J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 217–218, 222–224, 227–228.

51 Idem, *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych w Polsce*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 35, 1930, no 6, p. 31.

52 AMAK, Katalog stanowisk,teczka Janowice, Z katalogu Jana Bartysa, (Catalogue of archaeological sites, Janowice File, From Jan Bartys's scientific catalogue); J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 217, 223–224. The pottery found in Janowice, including the ansa lunata vessels, had features indicating the Funnel Beaker culture.

53 J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 217, 223–224.

54 Ibid., p. 219–220; *Sprawozdanie z działalności Kierownictwa Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych za rok 1925*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 10, 1929, p. 200–201.

55 K. Ryszewska, *Osiągnięcia Jana Samsonowicza (1888-1959) w badaniach pradziejów regionu świętokrzyskiego*, "Almanach Historyczny" vol. 22, 2020, p. 226–228.

56 *Sprawozdanie z działalności Kierownictwa Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych za rok 1925*, p. 201.

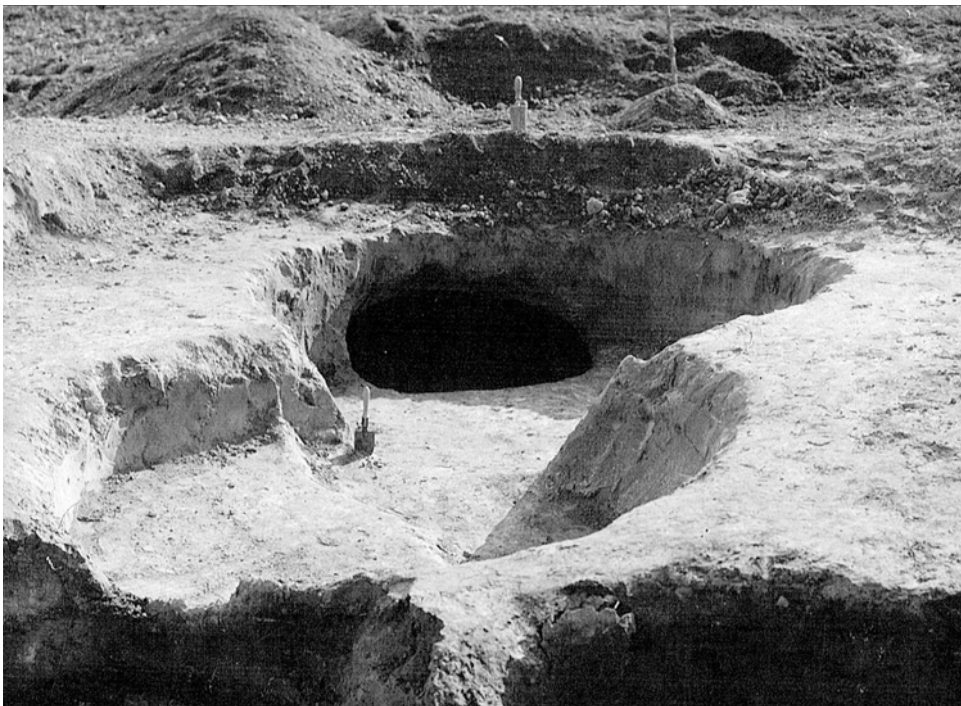

Fig. 6. Pits in a settlement in Książnice Wielkie with an uncovered entrance to a niche grave (source: AMAK, Katalog stanowisk, teczka Książnice Wielkie (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie file))

registry of historical monuments and described a project for a natural reserve to be created in the area of the mine, including its scope.

Żurowski initiated large-scale excavations, often lasting several years, in selected localities that were uncovered during the surveys. Between 1922 and 1924, he conducted excavations in Książnice Wielkie, where he uncovered tens of circular pits with traces of hearths,⁵⁷ which he interpreted as residential or utility basin houses that once belonged to a Neolithic settlement.⁵⁸ Twelve of these pits were connected to lateral niches containing inhumation burials (Fig. 6). The dead were buried in a flexed position on their side and were equipped with pottery vessels decorated with cord impressions, flint, stone and bone tools, and shell necklaces.⁵⁹ Even though the pottery found in the pits differed from that in the burial niches (Fig. 7), Żurowski incorrectly interpreted them as originating from

57 AMAK, Katalog stanowisk, teczka Książnice Wielkie, Notatnik Józefa Żurowskiego (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie File, Józef Żurowski's Notebook), Notes of 7–30.09 and 2–29.10.1922; J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 94–96; idem, *Badanie przeszłości*, p. 6–7.

58 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego Okręgu Zachodniomałopolskiego*, p. 335; idem, *Odkrycie siedziby ludzkiej i grobów z czasów przedhistorycznych w powiecie pińczowskim*, "Głos Pińczowski" 1.09.1923, no 13, p. 1–2.

59 Idem, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski*, p. 95–97.

Fig. 7. A vessel from the Funnel Beaker culture found in a settlement and a vessel from the Corded Ware culture found in a niche grave in Książnice Wielkie (source: AMAK, Katalog stanowisk, teczka Książnice Wielkie (Catalogue of archaeological sites, Książnice Wielkie file))

the same Neolithic archaeological culture.⁶⁰ Later research showed that the settlement was created by a population from the Funnel Beaker culture, whereas the cemetery was created by a population from the Corded Ware culture.⁶¹

In Książnice Wielkie, Żurowski also uncovered inhumation graves in an Early Mediaeval cemetery.⁶² He made similar discoveries in Jaksice during excavations conducted between 1923 and 1924⁶³ and in Giebułtów between 1923 and 1926.⁶⁴ The dead buried in the aforementioned cemeteries were laid in rows, one next to another (Fig. 8). Some of the graves contained small iron knives, while female graves were usually equipped with temple rings (Fig. 9). Several burials contained coins, including denarii coined by Bolesław II the Bold, which allowed Żurowski to date the cemeteries to the 11th century.⁶⁵ The exca-

60 J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 218; J. Zabłocki, J. Żurowski, *Znalezienie zapasów Lithospermum w dwu stanowiskach kultury małopolskiej*, "Materiały Prehistoryczne" vol. 1, 1934, p. 1–27.

61 B. Burchard, A. Eker, *Osada kultury czas lejuwaty w Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wielka*, [in:] *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*, ed. by S. Nosek, Wrocław 1964, p. 191–285; J. Machnik, *Groby kultury ceramiki sznurowej w Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wielka*, [in:] *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*, ed. by S. Nosek, Wrocław 1964, p. 339–341.

62 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Konserwatora*, pp. 218–219.

63 Idem, *Nowe wykopaliska przedhistoryczne w powiecie pińczowskim*, "Głos Pińczowski" 15.06.1924, no 7–8, p. 3.

64 Idem, *O dotychczasowym stanie badań przedhistorycznych okolicy Krakowa, o ich postępie w latach ostatnich i o planie na przyszłość*, "Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne" vol. 37, 1925, p. 5–6, 8, 12; idem, *Najnowsze wykopaliska archeologiczne pod Krakowem*, "Kuryer Literacko-Naukowy" no 5, 31.01.1927, p. IV–V.

65 Idem, *Wiślanie-Krakowianie doby wczesnohistorycznej w świetle wykopalisk archeologicznych lat ostatnich*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 31, 1925, no 10, p. 13–15. Accor-

Fig. 8. An inhumation cemetery in Giebułtów (source: AMAK, Katalog stanowisk, teczka Giebułtów (Catalogue of archaeological sites, Giebułtów File))

vations in Giebułtów also revealed Roman cremation burials and a Neolithic settlement and graves from the Linear Pottery culture.⁶⁶ Żurowski discovered another Neolithic settlement, this time associated with the Radial Decorated Pottery culture,⁶⁷ on Łysa Mountain in Modlnica near Krakow, which he investigated between 1924 and 1926.⁶⁸

ding to later research, the aforementioned cemeteries were used in the second half of the 11th century and in the 12th century; H. Zoll-Adamikowa, *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Małopolski*, part 1, *Źródła*, Wrocław 1966, p. 36–40, 53–58, 80–83.

66 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego Okręgu Zachodniomałopolskiego*, p. 337, 339–340; idem, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 228; idem, *O dotychczasowym stanie badań przedhistorycznych okolicy Krakowa i ich postępie w latach ostatnich i o planie na przyszłość*, Kraków 1926, p. 5; idem, *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych w Polsce*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 35, 1930, no 6, p. 30–31.

67 Idem, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, pp. 218, 227. Later investigations of the locality in Modlnica also uncovered artefacts from the Lengyel culture; A. Kulczycka-Leciejewiczowa, J.K. Kozłowski, *Neolityczne kultury pochodzenia południowego*, "Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Archeologiczne" vol 1, 1960, p. 109–111; Z. Sochacki, *Uwagi ogólne o kulturze ceramiki promienistej (kanelowanej) w Polsce*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 31, 1966, no 4, p. 300.

68 J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 227; idem, *Najnowsze wykopaliska*, p. IV–V; idem, *Problem kultury ceramiki promienistej*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 12, 1933, p. 140–145.

*Słowiańskie kabłączki skroniowe z grobów
rzędowych Polski XI w.*

Fig. 9. Temple rings from the row cemeteries investigated by Józef Żurowski (source: J. Żurowski, *Najnowsze wykopaliska archeologiczne pod Krakowem*, "Kuryer Literacko-Naukowy" no 5, 31.01.1927, p. IV)

Fig. 10. A cinerary urn grave from the Lusatian culture in Prokocim (source: AMAK, Katalog stanowisk, teczka Prokocim (Catalogue of archaeological sites, Prokocim file))

Furthermore, between 1925 and 1926, Żurowski conducted excavations in a cemetery from the Lusatian culture in Prokocim, where he investigated nearly 200 cremation burials, which were usually equipped with cinerary urns and associated artefacts (Fig. 10), and sometimes also with clay and bronze ornaments.⁶⁹

Between 1927 and 1930, Żurowski's activity in Lesser Poland was focused primarily on Sandomierz County and involved the investigation of several localities in Złota. Excavations performed in a field called Nad Wawrem⁷⁰ located in Złota led to the discovery of numerous burials (Fig. 11) from many different archaeological cultures, including the Banded Pottery cycle,⁷¹ Funnel Beaker culture, Corded Ware culture, Złota culture and the Bell Beaker culture, as well as storage hollows, primarily from the Złota Culture.⁷² Żurowski dated most of these finds to the Neolithic period.⁷³ However, later research dated some of them to the early Bronze Age.⁷⁴ Żurowski also investigated a large part of a field called Grodzisko (Locality Grodzisko I),⁷⁵ where

- 69 Idem, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 218, 224; idem, *O dotychczasowym stanie*, p. 6–7, 12; *Cenne wykopaliska pod Krakowem*, "Z Otchłani Wieków" vol. 1, 1926, no 1–2, p. 13; Z. Durczewski, *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce*, part 2, *Materiały*, Kraków 1948, p. 127–178.
- 70 Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Pracownia Dokumentacji Naukowej [PMA PDN], Teczka Złota, woj. tarnobrzeskie, stanowisko „Nad Wawrem” (Scientific Documentation Unit. State Archaeological Museum in Warsaw, Złota File, Tarnobrzeg Voivodeship, 'Nad Wawrem' Locality), Signature 6377; Teczka Złota, gm. Samborzec, pow. Sandomierz, Spisy materiałów złockich z natury z wstępnym rozpoznaniem kultur „Nad Wawrem” (Złota File, Samborzec Commune, Sandomierz County, Inventories of materials from Złota with preliminary identification of cultures in 'Nad Wawrem'), Signature 6380.
- 71 J. Żurowski, *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych*, p. 30.
- 72 Idem, *Z badań archeologicznych w Złotej koło Sandomierza w latach 1927 i 1928*, "Z Otchłani Wieków" vol. 4, 1929, no 1, p. 1–6; idem, *Rzut oka na badania archeologiczne w Sandomierskiem lat ostatnich*, [in:] *Sandomierskie*, ed. by W.S. Laskowski, Sandomierz 1933, p. 5–10.
- 73 AMAK, Katalog stanowisk, teczka Złota, G. Leńczyk, *Dziennik prac badawczych 1927*. Brulion Złota pow. Sandomierz (Catalogue of archaeological sites, Złota File, G. Leńczyk, *Journal of Research 1927*. Złota Log, Sandomierz County); J. Żurowski, *Ogólne wyniki badań archeologicznych w Złotej, pow. Sandomierz, w latach 1926–1930*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 39, 1934, no 5, p. 34.
- 74 These constitute graves from the Mierzanowice culture and scarce remains of the Trzciniec culture. J.T. Bąbel, *Cmentarzyska społeczności kultury mierzanowickiej na Wyżynie Sandomierskiej*, part 1, *Obrządek pogrzebowy*, Rzeszów 2013, p. 19, 26.
- 75 PMA PDN, Teczka Złota, gm. Samborzec, pow. Sandomierz, Tabełaryczne spisy materiałów dla Grodziska, zapoczątkowane spisy materiałów z Grodziska I wg kultur – na podstawie kartoteki (Złota File, Samborzec Commune, Sandomierz County, Tabular inventories of materials from Grodzisko and initial inventories of materials from Grodzisko I according to cultures based on the catalogues), Signature 6380; Teczka Złota, woj. sandomierskie, Grodzisko I, Jama 88 (Złota File, Sandomierz County, Grodzisko I, Pit 88), Signature 6374.

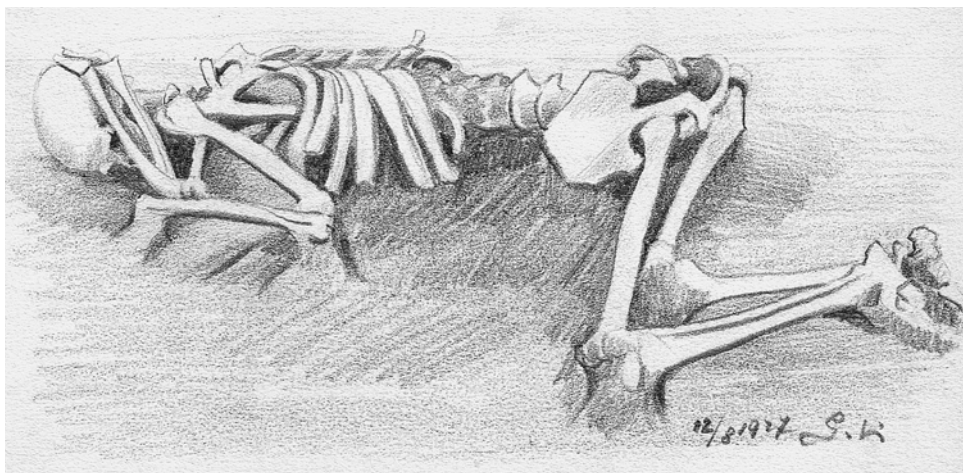

Fig. 11. A burial in a Neolithic cemetery located in the Nad Wawrem locality in Złota (source: AMAK, Katalog stanowisk, teczka Złota, G. Leńczyk, Dziennik prac badawczych 1927. Brulion Złota, pow. Sandomierz (Catalogue of archaeological sites, Złota file, G. Leńczyk, Journal of Research 1927. Złota Log, Sandomierz County), Fig. 41)

he found shallow pits and numerous graves, most of which he identified as belonging to the Banded Pottery cycle and to the Złota culture. The most fascinating finds included the ruins of a fortified Neolithic village,⁷⁶ which belonged to what is contemporarily referred to as the Lublin-Volhynian culture.⁷⁷ In the same locality, Żurowski also found cinerary urn graves from the Cloche-Grave culture and the remains of Early Mediaeval buildings.⁷⁸

The large-scale excavations conducted at the time included not only several localities in Złota but also those in the neighbouring villages established on the fertile soil of Sandomierz County, which housed particularly rich traces of settlements from all prehistoric and historical periods. Żurowski initiated a salvage excavation in the vicinity of the Church of St. James in Sandomierz, in an area that had been devastated by construction works.⁷⁹ After the intervention,⁸⁰ he conducted excavations between 1928 and 1929 in the same area, discovering two Neolithic burials, fifty graves in an Early Mediaeval cemetery (Fig. 12)⁸¹ and the remains of a Mediaeval infrastructure in the form of pits and the outlines of quadrangular wooden buildings.⁸²

76 J. Żurowski, *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych w Polsce II*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 37, 1932, no 9, p. 40–41; idem, *Ogólne wyniki badań archeologicznych w Złotej*, p. 32; Z. Podkowińska, *Pierwsza charakterystyka stanowiska eneolitycznego na polu Grodzisko I we wsi Złota, pow. Sandomierz*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 10, 1931, no 1, p. 5–19, 44.

77 B. Sałacińska, A. Zakościelna, *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych w Polsce. Groby kultury lubelsko-wołyńskiej ze stanowiska Złota Grodzisko I i Grodzisko II*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 59, 2007, p. 77.

78 J. Żurowski, *Z badań archeologicznych*, p. 6–7.

79 R. Jakimowicz, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Muzeum Archeologicznego za 1928 rok*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 13, 1935, p. 265–267.

80 PMA PDN, Teczka Sandomierz, Kościół św. Jakuba (Sandomierz File, Church of St. James), Letter of J. Żurowski to the Management of the construction of a retired priests' home in Sandomierz of 13.11.1928.

81 Coins found in nine of the graves were appraised by Z. Zakrzewski, PMA PDN, Teczka Sandomierz, Kościół św. Jakuba (Sandomierz File, Church of St. James), appraisal by Z. Zakrzewski of 14 February 1930.

82 J. Żurowski, *Pierwsze groby*, p. 30; idem, *Nowe odkrycia w Sandomierskim*, "Z Otchłani Wieków" vol. 4, 1929, no 2, p. 37; idem, *Sprawozdanie z działalności Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych Okręgu Zachodnio-*

Fig. 12. A grave in an Early Mediaeval cemetery in Sandomierz (source: *Doniosłe odkrycie archeologiczne w Sandomierzu*, "Ilustrowany Kurjer Codzienny" no 47, 21.02.1930, p. 4)

Żurowski intervened one more time in relation to the discovery in 1928 of a Roman burial on the outskirts of Sandomierz called Krakówka. The locality had been investigated by the curator of the Museum of the Polish Country Lovers' Society (Muzeum Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, PTK) in Sandomierz, Leon Wilkoński, who did not have the proper authorisation.⁸³ After arriving at the locality, Żurowski uncovered more artefacts from the grave, including pieces of a bronze pot. Furthermore, he also found the remains of three basin houses originating from the Neolithic Linear Pottery culture.⁸⁴ Both situations described above involved neglect or a breach of rules on the part of the PTK activists in Sandomierz, who often cooperated with the conservators from the PGKZP. Nonetheless, Żurowski was able to mitigate the conflicts and create good relations with the curator Wilkoński, with whom he would continue to maintain contact over the years.⁸⁵

During the excavations in Złota and its neighbourhood, Żurowski used relatively modern, for that period, methods of field investigation. Traditionally, the soil was analysed by layers (mechanical layers) about eight inches thick (the length of the head of a shovel) and divided into squares with a surface of one are each (100 square meters each). Some

małopolskiego i Śląskiego za lata 1927 i 1928, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 13, 1935, p. 289, 293; *Doniosłe odkrycie archeologiczne w Sandomierzu*, "Ilustrowany Kurjer Codzienny" no 47, 21.02.1930, p. 4; PMA PDN, Teczka Sandomierz, Kościół św. Jakuba, Kartoteka materiałowa z rysunkami i opisami poszczególnych jam i grobów neolitycznych oraz wczesnośredniowiecznych, 1929/1930 (Sandomierz File, Church of St. James, Inventories with illustrations and descriptions of Neolithic and Early Mediaeval pits and graves, 1929/1930; J. Żurowski, *Dziennik wykopalisk* (Excavation Journal); J. Żurowski, *Dalsze wyniki badań archeologicznych koło kościoła św. Jakuba* (New Results of an Archaeological Investigation near the Church of St. James).

83 R. Jakimowicz, *Sprawozdanie z działalności Państwowego Muzeum*, pp. 264–265.

84 L. Wilkoński, *Grób ciałopalny z okresu wczesnorzymskiego z Krakówki pod Sandomierzem*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 15, 1938, p. 106–124. Decades later, the artefacts discovered in the basin houses were analyzed by Barbara Buchard: B. Burchard, *Ziemiarki kultury ceramiki wstęgowej rytej z Sandomierza – Krakówki*, "Materiały Archeologiczne" vol. 2, 1960, p. 5–9.

85 AMAK, *Katalog stanowisk, Teczka Sandomierz* (Catalogue of archaeological sites, Sandomierz File), Letter of L. Wilkoński to J. Żurowski of 11.03.1931.

Fig. 13. Excavations in Złota. Exploration procedure of a storage hollow (source: J. Żurowski, *Największe badania archeologiczne*, "Kalendarz Ilustrowanego Kurjera Codziennego na rok 1931" t. 4, 1931, p. 95)

objects were explored in one half or one quarter at a time (Fig. 13). A surveyor was hired to join the investigation team, and a measurement device was used. In addition, the discovered artefacts remained *in situ* until proper documentation was made, including descriptions and illustrations. Profiles of selected excavations and 1 : 200 locality plans were created, along with 1 : 25 or 1 : 10 plans and profiles of the uncovered objects. Photographs were taken, and each artefact was given a label.⁸⁶

Among the participants in the aforementioned excavations were young experts in pre-history, as well as students from the Jagiellonian University and the University of Warsaw, who learnt to conduct field investigations under Żurowski. A proposal was even put forward to formalise this 'school of excavation'. In 1930, the PMA, which had supervised the investigations in Złota since 1928, began to draft a statute for the potential new school and filed a 'general application' to the Ministry of Religious Affairs and Public Education (Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego). A letter written by the Director of the PMA, Roman Jakimowicz, to Żurowski indicates that 'the School [was] intended as a branch of the Museum headed by the employee of the Museum conducting the excavations in Złota'.⁸⁷ However, the formalisation procedure was cut short by a decision to discontinue the investigations there.

86 B. Matraszek, *Przedwojenne archeologiczne badania inwestycyjne w Złotej sandomierskiej*, "Z Otchłani Wieków" vol. 55, 2000, no 2, p. 52–54; J. Żurowski, *Ogólne wyniki*, p. 31; B. Stolpiak, *Rozwój prahistorii*, p. 154.

87 ANK, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 9/645/341, Letter of R. Jakimowicz to J. Żurowski of 20.10.1930, File Sheet 214/30.

Despite the excavations in the Sandomierz County taking up much of his time, Żurowski also visited other parts of this region, including the counties of Miechów, Niska, Opatów (Kielce Voivodeship), Krakow, Nowy Sącz, Podgórze and Pilzno (Krakow Voivodeship). These visits usually involved salvage excavations lasting several days, such as the excavations in Błonie, where a cemetery from the Cloche-Grave culture was discovered, and Beradz, where burials from the Bell Beaker culture were found.⁸⁸ Furthermore, Mediaeval basin houses were discovered in Pilzno, along with the pieces of vessel-type ceramics crafted using a potter's wheel, which Żurowski identified as the remains of a village of Mediaeval potters.⁸⁹

After the excavations in Złota, Żurowski continued his duties as a conservator of pre-historical artefacts in the region of Lesser Poland. There, he attempted to analyze at least part of the extremely rich collection of materials found across the localities in Sandomierz County and publish the results.⁹⁰ However, this task proved too time-consuming for Żurowski to complete, especially since new assignments were waiting for him. Żurowski's most important responsibility in the 1930s was the supervision of the investigations into the famous Krakus Mound in Krakow, an enterprise initiated by Marian Dąbrowski (1878–1958), Member of Parliament of the Second Polish Republic (1921–1935) and founder of the 'Ilustrowany Kuryer Codzienny' journal (IKC, 'Daily Courier Illustrated') and Jan Grzywiński (1878–1940), publisher of 'Kalendarz Ilustrowanego Kuryera Codziennego' (KIKC, 'Calendar of Daily Courier Illustrated').⁹¹ The former donated a significant sum for the PAU's project,⁹² which was used to establish the Krakus Mound Research Committee (KBKK, Komitet Badań Kopca Krakusa).⁹³ The committee included the representatives of many academic and scientific disciplines (humanities, natural sciences, and technical sciences), while Żurowski was responsible for the archaeological works (Fig. 14).⁹⁴

Consequently, the first interdisciplinary research in Poland took place between 1934 and 1937, directly supervised in the field by Jan Bartys, an assistant at the Museum of PAU.⁹⁵ Żurowski gave regular spoken reports on the excavations during the KBKK meet-

88 J. Żurowski, *Sprawozdanie z działalności Konserwatora*, p. 291–292.

89 Idem, *Wykopaliska archeologiczne w Pilźnie, nad Wisłoką*, "Kuryer Literacko-Naukowy" 4.06.1928, no 23, p. III–IV.

90 Żurowski's most comprehensive analysis concerned the artefacts from the Neolithic Bell Beaker culture, uncovered in Złota. J. Żurowski, *Pierwsze ślady kultury pucharów dzwonołatych w Polsce*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 11, 1929, p. 117–124.

91 A. Bańdo, "Ilustrowany Kuryer Codzienny" w *dziewięćdziesiąt rocznicę powstania (1910–2000)*, "Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Pertinentia" vol. 2, 2003, p. 119–120.

92 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Kopiec Krakusa (Catalogue of archaeological sites, Krakus Mound File), Letter of J. Żurowski to Mieczysław Dąbrowski, Editor of "Kuryer Literacko-Naukowy" of 14.12.1932; letter of Marian Dąbrowski to the Secretary General of PAU Professor Stanisław Kutrzeba of 14.06.1933; *Zagadka kopca Krakusa*, "Kalendarz Ilustrowanego Kuryera Codziennego na rok 1933" vol. 6, p. 90.

93 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Kopiec Krakusa (Catalogue of archaeological sites, Krakus Mound), Protocol from a meeting concerning the excavation of the Krakus Mound of 30.06.1933; Protocol from a meeting concerning the excavation of the Krakus Mound of 1.08.1933; Protocol from the second meeting of the Krakus Mound Research Committee of 5.05.1934; *Co kryje wewnątrz Kopca Krakusa. Posiedzenie pełnego komitetu badań Kopca w Polskiej Akademii Umiejętności*, "Ilustrowany Kuryer Codzienny" 14.04.1934, no 73, p. 5; A. Tyniec, *Kopiec Kraka dwa razy usypany*, "Materiały Archeologiczne" vol. 42, 2018, p. 235–236.

94 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Kopiec Krakusa (Catalogue of archaeological sites, Krakus Mound File), J. Żurowski, speech entitled "W sprawie badań Kopca Krakusa" ("About the Research on the Krakus Mound"); Notes of J. Żurowski about the research on the Krakus Mound.

95 J. Żurowski, *Wyniki badań nad szczytem (czapką) kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 40, 1935, no 3, p. 86.

Fig. 14. Publisher Marian Dąbrowski (in the middle) and Professor Józef Żurowski (first on the right), supervising the excavations at the base of the Krakus Mound. Unknown photographer (source: Narodowe Archiwum Cyfrowe (National Digital Archives), Signature 3/1/0/10/1024)

ings⁹⁶ and also published the reports.⁹⁷ However, he was never to complete this research. After Żurowski's death, supervision of the excavations fell to the Director of the PMA, Roman Jakimowicz. Contrary to the original plan of Żurowski, who intended to excavate the entire mound, a disadvantageous method was used in its lower part, whereby a funnel was dug through it, tapering downwards. This made a thorough investigation of the mound impossible and may have negatively affected the final results of the excavation. The materials produced from the research on the Krakus Mound were only analyzed as recently as in the 1960s, having been preserved in the MAK by Rudolf Jamka, Żurowski's former student.⁹⁸ The results of the excavations were assessed as underwhelming be-

96 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Kopiec Krakusa, (Catalogue of archaeological sites, Krakus Mound File), Press release about the meeting of KMRC prepared by J. Żurowski.

97 J. Żurowski, *Czem może być Kopiec Krakusa i jak należy go badać?*, Kraków 1934; idem, *Dotychczasowe wyniki badań nad kopcem Krakusa*, Kraków 1934; idem, *Przebieg i wyniki dotychczasowych badań archeologicznych nad najbliższym otoczeniem kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 39, 1934, no 5, p. 35–36; idem, *Sprawozdanie z dokończenia badań nad otoczeniem i podstawą kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 40, 1935, no 3, p. 84–85; J. Żurowski, P. Jakubik, *Szczegółowy plan badań kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 39, 1934, no 5, p. 37.

98 R. Jamka, *Wyniki badań wykopaliskowych na kopcu Krakusa w Krakowie*, "Slavia Antiqua" vol. 12, 1965, p. 183–230.

Fig. 15. Oak Roots unearthed 10 ft below the contemporary peak of the mound. Unknown photographer (source: Narodowe Archiwum Cyfrowe (National Digital Archives), Signature 3/1/0/10/1026)

cause, despite expectations, a central burial was never found,⁹⁹ nor were the researchers able to date the mound with a reasonable degree of accuracy. Nonetheless, a coin minted by the Duke of Bohemia, Boleslaus II (c. 927/928–999), was found in the upper part of the mound, indicating that the mound was already present in the second half of the 10th century.¹⁰⁰ Furthermore, oak roots located between 6.4 and 17.4 ft deep (Fig. 15)¹⁰¹ indicated that the mound was erected before Poland's conversion to Christianity, sometime between the mid-7th century and the end of the 8th century.¹⁰²

Żurowski was often appointed to investigate incidental discoveries made in Krakow during various earthworks. The conservator of prehistorical artefacts also conducted interventions, either by delegating staff from the Museum of PAU, as in the case of the discovery of wooden structures during earthworks in the market square of Krakow in 1931,¹⁰³ or in person. For instance, in 1934, when human skeletons were discovered during the dehumidifying of the foundations of the Church of St. Adalbert in Krakow, Żurowski arrived in person at the locality to identify the finds,¹⁰⁴ after which he supervised the excavations carried out by Rudolf Jamka, at that time an employee of the Institute of Prehistoric

99 AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Kopiec Krakusa (Catalogue of archaeological sites, Krakus Mound File), *Ku wiecznej rzeczy pamięci*, Letter of the President of PAU, unsigned, of 28.07.1937; A. Tynieć, *Kopiec Kraka*, p. 236, 245.

100 W. Semkowicz, *Denar Bolesława II czeskiego znaleziony na kopcu Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 40, 1935, no 3, p. 92.

101 Roman Jakimowicz sent him a letter congratulating him on the discovery. AMAK, Spuścizna J. Żurowskiego, Teczka I (Józef Żurowski's Bequest, File I), Signature SP 36, Letter of R. Jakimowicz to J. Żurowski of 23.11.1934.

102 R. Jamka, *Wyniki badań*, p. 203–205, 223–227; A. Tynieć, *Kopiec Kraka*, p. 238.

103 AMAK, Spuścizna J. Żurowskiego, Teczka I (Józef Żurowski's Bequest, File I), Signature SP 36, Letter of J. Żurowski to the Management of the Archaeological of PAU of 23.10.1931; Letter of J. Żurowski to the Head of the City Construction Office in Krakow of 23.10.1931.

104 *Odkrycia koło kościoła św. Wojciecha w Krakowie*, "Ilustrowany Kurjer Codzienny" 8.11.1934, no 310, p. 8.

Archaeology at the Jagiellonian University.¹⁰⁵ These excavations led to the discovery of 24 inhumation graves in a cemetery located by the church, which was used from the end of the 11th century until either the mid-14th or the beginning of the 15th century.

In the 1930s, Żurowski continued to preserve not only the archaeological artefacts in Krakow but also in localities across the Lesser Poland region, sometimes returning to familiar villages. He supervised the investigations in Wola Duchacka and Pogórze conducted by Jamka, which resulted in the discovery of the remains of a settlement dated to between the Mesolithic and the Middle Ages.¹⁰⁶ In 1930, Żurowski revisited and re-investigated the locality from the Radial Decorated Pottery culture in Gniazdowice but did not publish the results.¹⁰⁷ In 1931, he visited Opatów, where the remains of a stronghold had been uncovered during earthworks. On this site, Żurowski noticed the remains of Early Mediaeval housing and underneath them, as well as the artefacts from the Neolithic Corded Ware culture.¹⁰⁸ In the same year, the caretaker Wilkoński informed Żurowski about the incidental discovery of a burial in Chwałki near Sandomierz. After arriving at the locality, Żurowski uncovered another inhumation grave equipped with two small axes made from banded flint and a bone loom.¹⁰⁹ In 1932, Żurowski revisited the Valley of Raba to investigate villages located in the counties of Bochnia, Myślenice and Limanów (Krakow Voivodeship). He also investigated Iron Age cremation burials in Komorniki and Krzyszkowice.¹¹⁰ On Chełmowa Mountain, he discovered pits containing flint artefacts and pieces of ceramic vessels,¹¹¹ which he identified as belonging to the Radial Decorated Pottery culture.¹¹²

Throughout his career as an archaeologist and conservator of prehistorical artefacts, Żurowski usually conducted field investigations from spring to autumn. During the winter, he performed 'works related to cleaning, reconstructing, labelling and photographing'¹¹³ the collected artefacts, along with factual analyses.

105 *Cmentarzysko wczesno-historyczne pod kościołkiem św. Wojciecha w Krakowie*, "Ilustrowany Kuryer Codzienny" 14.11.1934, no 316, p. 6; R. Jamka, *Wyniki badań wykopaliskowych przy kościółku św. Wojciecha w Krakowie*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 48, 1947, no 3, p. 111–112.

106 ANK, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 29/645/341, Letters of R. Jamka to J. Żurowski of 22 Jul and 2 Aug 1930, File Sheets 123/30, 141/30, 142/30; R. Jamka, *Kraków w pradziejach*, p. 26.

107 Many years later, the materials collected by Żurowski in Gniazdowice were analyzed by Anna Eker. A. Eker, *Stanowisko kultury ceramiki promienistej w Gniazdowicach*, "Materiały Archeologiczne" vol. 1, 1959, p. 77–81.

108 AMAK, Spuścizna J. Żurowskiego, Teczka I (Józef Żurowski's Bequest, File I), Signature SP 36, Letter of J. Żurowski to the Management of the Museum of PAU of 23.10.1931; J. Żurowski, *Wczesnohistoryczna osada w Opatowie*, "Z Otchłani Wieków" vol. 7, 1932, no 1, p. 24; J. Gąssowski, *Materiały do osadnictwa wczesnośrodoniowiecznego Sandomierszczyzny*, "Materiały Wczesnośrodoniowieczne" vol. 6, 1969, p. 354; M. Florek, *Żmigród i Zamczysko w Opatowie, woj. świętokrzyskie. Stan rozpoznania i problemy ochrony*, "Raport" vol. 15, 2020, p. 328.

109 *Nowe wykopaliska. Grób megalityczny w Chwałkach w pow. sandomierskim*, "Z Otchłani Wieków" vol. 6, 1931, no 6, p. 86; AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Chwałków, Z katalogu Jana Bartysa (Catalogue of archaeological sites, Chwałków File, From Jan Bartys's scientific catalogue).

110 *Sprawozdanie z czynności i wydawnictw Polskiej Akademii Umiejętności od czerwca 1932 do czerwca 1933 r.*, "Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności" 1932–1933, p. 7–8.

111 J. Żurowski, *Problem kultury ceramiki promienistej*, p. 139–167; idem, *Sprawozdanie z badań archeologicznych z pogórza Karpackiego Małopolski zachodniej*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 38, 1933, no 3, p. 33–35.

112 A later analysis showed that the finds from Chełmowa Mountain represent several Neolithic cultures. However, according to Żurowski, a majority of the finds were the remains of a settlement from the Radial Decorated Pottery culture. A. Zastawny, A. Brzeska-Zastawna, *Neolityczne materiały z badań J. Żurowskiego w 1932 roku na stanowisku 1 w Chełmie, pow. Bochnia*, "Materiały Archeologiczne" vol. 42, 2018, p. 147–161.

113 J. Żurowski, *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora*, p. 222.

The extremely busy researcher was also occupied with popularising archaeological knowledge by working as a tourist guide to the Museum of PAU and the most interesting localities he had investigated, including Złota and Krzemionki. He gave speeches across his area, which he illustrated with slides and artefacts.¹¹⁴ Żurowski also participated in radio broadcasts, and gave a talk about his most important discoveries in English at the Polish Radio (*Polskie Radio*) station.¹¹⁵ Furthermore, Żurowski often provided information about various discoveries to the press or published articles himself in daily newspapers as well as weekly and monthly magazines, including publications in *IKC*, 'Kuryer Literacko-Naukowy' ('Literary and Scholarly Courier'), a supplement to *IKC*,¹¹⁶ 'Czas' ('The Time'), 'Głos Narodu' ('The Voice of the People'), 'Nowa Reforma' ('A New Reform') and 'Przegląd Współczesny' ('A Modern Review').¹¹⁷

In order to summarize and evaluate Żurowski's activities as a researcher and conservator of prehistorical artefacts in the Lesser Poland region, it should be stated that he was, undoubtedly, one of the most prominent Polish archaeologists working during the Second Polish Republic. Likewise, he was a perfect candidate for the post of conservator of one of the districts created by the PGKZP. His specialized education, consequent scientific degrees and growing experience allowed him to accurately assess artefacts from different prehistoric and historical periods. At the same time, Żurowski was a very hard-working and diligent person who performed all the numerous and versatile duties given to a conservator of prehistorical artefacts. A systematic inventory of archaeological sites in Lesser Poland allowed Żurowski to identify information about already-known sites and locate many new ones. Żurowski also prevented the collapse of numerous sites, including mounds and strongholds (such as the stronghold in Stradów) and the caves in Jura Ojcowska. In turn, his popularizing activity helped to improve social awareness of the importance of archaeological artefacts and the need to protect them. Żurowski's greatest achievements were related to the excavations he conducted. He usually created detailed documentation, including descriptions, drawings, and photographs when investigating archaeological sites. However, every year, his many salvage excavations and investigations provided too much archaeological material for Żurowski to analyze and interpret it systematically and eventually publish the results. Despite this fact, Żurowski's archaeological accomplishments, primarily those related to Lesser Poland, where he spent all his life, are impressive. One of his greatest achievements was conducting the first excavations in the banded flint mine in Krzemionki, supervision over large-scale investigations of the multi-cultural localities in Złota and neighbouring villages, investigations of localities from the Neolithic Radial Decorated Pottery culture (Modlnica, Witkowice and Gniazdowice), discovery and interpretation of the first burials from the Bell Beaker culture in Poland (Złota

114 *Ibid.*, p. 215–229; B. Stolpiak, *Rozwój prehistorii*, p. 160.

115 ANK, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 29/645/341, Letter to J. Żurowski with a seal of the Krakow branch of the Polish Radio (*Polskie Radio*) station of 30.12.1930, File Sheet 247/30.

116 There are many extant letters from the editor of the "Kalendarz Ilustrowanego Kuryera Codziennego", Jan Grzywiński, to Żurowski. ANK, Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 29/645/341, File Sheets 12/30, 43/30, 84/30, 94/30, 122/30, 126/30, 149/30, 162/30, 163/30, 170/30, 175/30, 179/30, 187/30, 201/30, 208/30, 211/30, 219/30, 242/30; AMAK, Katalog stanowisk, Teczka Witkowice (Catalogue of archaeological sites, Witkowice File), Letter of 5.01.1934.

117 B. Stolpiak, *Rozwój prehistorii*, p. 163.

and Beradz) and research conducted on many Early Mediaeval cemeteries (Giebułtów, Złota, Sandomierz, Książnice Wielkie and Jaksice) and burial mounds (the Krakus Mound). Żurowski is also considered the founder of the school of the field research methodology that he taught to his students of prehistory during the excavations in Złota. However, fate cut short Żurowski's productive activity, as the renowned archaeologist and conservator of prehistorical artefacts died prematurely at age 45.

Bibliography

Archival sources

Archiwum Narodowe w Krakowie (National Archives in Krakow) [ANK], Akta osób i rodzin – zbiór szczątków zespołów (Personal and Family Files – Miscellaneous Records), Żurowski Józef 1930–1931, Signature 29/645/341.

Archiwum Muzeum Archeologicznego w Krakowie (Archives of the Archaeological Museum of Krakow) [AMAK]:

- Spuścizna Józefa Żurowskiego (Józef Żurowski's Bequest), Signature SP 36,
- Spuścizna Włodzimierza Demetrykiewicza (Włodzimierz Demetrykiewicz's Bequest), Signature SP 8, Korespondencja wpływająca (Inbound correspondence),
- Katalog stanowisk (Catalogue of archaeological sites): Teczka Chwałków (Chwałków File), teczka Dzierążnia (Dzierążnia File), teczka Giebułtów, (Giebułtów File) teczka Janowice (Janowice File), teczka Kopiec Krakusa (Krakus Mound File), teczka Książnice Małe (Książnice Małe File), teczka Książnice Wielkie (Książnice Wielkie File), teczka Prokocim (Prokocim File), teczka Sandomierz (Sandomierz File), teczka Witkowice (Witkowice File), teczka Złota (Złota File).

Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, Pracownia Dokumentacji Naukowej (State Archaeological Museum in Warsaw. Scientific Documentation Unit) [PMA PDN]:

- Teczka Sandomierz, Kościół św. Jakuba (Sandomierz File, Church of St. James),
- Teczka Złota, gm. Samborzec, pow. Sandomierz (Złota File, Samborzec Commune, Sandomierz County), Signature 6380,
- Teczka Złota, woj. sandomierskie, Grodzisko I, Jama 88 (Złota File, Sandomierz County, Grodzisko I, Pit 88), Signature 6374,
- Teczka Złota, woj. tarnobrzeskie, stanowisko „Nad Wawrem” (Złota File, Tarnobrzeg Voivodeship, 'Nad Wawrem' Locality), Signature 6377.

Printed sources

Cmentarzysko wczesno-historyczne pod kościółkiem św. Wojciecha w Krakowie, "Ilustrowany Kuryer Codzienny" 14.11.1934, no 316, p. 6.

Co kryje wewnątrz Kopca Krakusa. Posiedzenie pełnego komitetu badań Kopca w Polskiej Akademii Umiejętności, "Ilustrowany Kuryer Codzienny" 14.03.1934, no 73, p. 5.

Doniesie odkrycie archeologiczne w Sandomierzu, "Ilustrowany Kuryer Codzienny" no 47, 21.02.1930, p. 4.

- Sprawozdanie z II konferencji konserwatorów okręgowych odbytej w Poznaniu w dniu 11–13 marca 1922 r.*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 7, 1922, p. 155–157.
- Sprawozdanie z III Konferencji konserwatorów okręgowych, odbytej w Warszawie w dn. 24 i 25 czerwca 1922 r.*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 7, 1922, p. 158–159.
- Sprawozdanie z czynności i wydawnictw Polskiej Akademii Umiejętności od czerwca 1932 do czerwca 1933 r.*, "Rocznik Polskiej Akademii Umiejętności" 1932–1933, p. 3–65.
- Sprawozdanie z działalności Kierownictwa Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Przedhistorycznych za rok 1925*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 10, 1929, p. 200–201.
- Nowe wykopaliska. Grób megalityczny w Chwałkach w pow. sandomierskim*, "Z Otchłani Wieków" vol. 6, 1931, no 6, p. 86.
- Odkrycia koło kościoła św. Wojciecha w Krakowie*, "Ilustrowany Kuryer Codzienny" 8.11.1934, no 310, p. 8.
- Zagadka kopca Krakusa*, "Kalendarz Ilustrowanego Kuryera Codziennego na rok 1933" vol. 6, p. 90.
- Jakimowicz R., *Sprawozdanie z VI Konferencji Konserwatorów Zabytków Prehistorycznych odbytej w Warszawie w dn. 15, 16 i 17 grudnia 1923 roku*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 9, 1925, no. 1–2, p. 126–131.
- Jakimowicz R., *Sprawozdanie z działalności Państwowego Muzeum Archeologicznego za 1928 rok*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 13, 1935, p. 232–278.
- Jakimowicz R., *Ś. p. Józef Żurowski (Nekrolog, spis prac naukowych, artykułów i notatek Józefa Żurowskiego)*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 14, 1936, p. 1–14.
- Jamka R., *Wyniki badań wykopaliskowych na kopcu Krakusa w Krakowie*, "Slavia Antiqua" vol. 12, 1965, p. 183–230.
- Jamka R., *Wyniki badań wykopaliskowych przy kościółku Św. Wojciecha w Krakowie*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 48, 1947, no 3, p. 111–112.
- Monitor Polski [The Poland Monitor], issue 255 of 6 November 1924, Non-Official Section. Ministry of Religious Affairs and Public Education, p. 2–3.
- Wilkoński L., *Grób ciepłalny z okresu wczesnorzymskiego z Krakówki pod Sandomierzem*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 15, 1938, p. 106–124.
- Zabłocki J., Żurowski J., *Znalezienie zapasów Lithospermum w dwu stanowiskach kultury małopolskiej*, "Materiały Prehistoryczne" vol. 1, 1934, p. 1–27.
- Żurowski J., *Badanie przeszłości przedhistorycznej Polski w latach 1919–1924*, Kraków 1925.
- Żurowski J., *Cenne wykopaliska pod Krakowem*, "Z Otchłani Wieków" vol 1, 1926, no 1–2, p. 13.
- Żurowski J., *Czem może być Kopiec Krakusa i jak należy go badać?*, Kraków 1934.
- Żurowski J., *Dotychczasowe wyniki badań nad kopcem Krakusa*, Kraków 1934.
- Żurowski J., *Najnowsze wykopaliska archeologiczne pod Krakowem*, "Kuryer Literacko-Naukowy" no 5, 31.01.1927, p. IV–V.
- Żurowski J., *Nowe odkrycia w Sandomierskim*, "Z Otchłani Wieków" vol. 4, 1929, no 2, p. 36–38.
- Żurowski J., *Nowe wykopaliska przedhistoryczne w powiecie pińczowskim*, "Głos Pińczowski" 15.06.1924, no 7–8, p. 2–3.

- Żurowski J., *O dotychczasowym stanie badań przedhistorycznych okolicy Krakowa, o ich postępie w latach ostatnich i o planie na przyszłość*, "Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne" vol. 37, 1925, p. 1–12.
- Żurowski J., *Odkrycie siedziby ludzkiej i grobów z czasów przedhistorycznych w powiecie pińczowskim*, "Głos Pińczowski" 1.09.1923, no 13, p. 1–2.
- Żurowski J., *Ogólne wyniki badań archeologicznych w Złotej, pow. Sandomierz, w latach 1926–1930*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 39, 1934, no 5, p. 31–35.
- Żurowski J., *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych w Polsce*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 35, 1930, no 6, p. 30–31.
- Żurowski J., *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych w Polsce II*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 37, 1932, no 9, p. 40–41.
- Żurowski J., *Pierwsze ślady kultury pucharów dzwonowatych w Polsce*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 11, 1929, p. 116–168.
- Żurowski J., *Problem kultury ceramiki promienistej*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 12, 1933, p. 139–167.
- Żurowski J., *Przebieg i wyniki dotychczasowych badań archeologicznych nad najbliższym otoczeniem kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 39, 1934, no 5, p. 35–36.
- Żurowski J., *Rzut oka na badania archeologiczne w Sandomierskiem lat ostatnich*, [in:] *Sandomierskie*, ed. by W.S. Laskowski, Sandomierz 1933, p. 5–16.
- Żurowski J., *Skarby halszackiego okresu z doliny Dunajca*, Kraków 1927.
- Żurowski J., *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Krakowski*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 6, 1921, p. 169–179.
- Żurowski J., *Sprawozdania z działalności Państwowego Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych Okręgu Zachodnio-Małopolskiego i Śląskiego za lata 1924–1926*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 10, 1929, p. 215–229.
- Żurowski J., *Sprawozdanie z badań archeologicznych z pogórza Karpackiego Małopolski zachodniej*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 38, 1933, no 3, p. 33–35.
- Żurowski J., *Sprawozdanie z dokończenia badań nad otoczeniem i podstawą kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 40, 1935, no 3, p. 84–85.
- Żurowski J., *Sprawozdanie z działalności Konserwatora Zabytków Przedhistorycznych Okręgu Zachodniomałopolskiego i Śląskiego za lata 1927 i 1928*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 13, 1935, p. 284–294.
- Żurowski J., *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego na Okręg Zachodniomałopolski za R. 1922*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 8, 1923, no 1, p. 84–99.
- Żurowski J., *Wykopaliska przedhistoryczne w najbliższej okolicy Krakowa*, "Tygodnik Ilustrowany" 6.09.1924, no 36, p. 595.
- Żurowski J., *Sprawozdanie z działalności Państwowego Urzędu Konserwatorskiego Okręgu Zachodniomałopolskiego za rok 1923*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 9, 1925, no 3–4, p. 331–341.

- Żurowski J., *Wczesnohistoryczna osada w Opatowie*, "Z Otchłani Wieków" vol. 7, 1932, no 1, p. 24.
- Żurowski J., *Wiślanie-Krakowianie doby wczesnohistorycznej w świetle wykopalisk archeologicznych lat ostatnich*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 31, 1925, no 10, p. 13–15.
- Żurowski J., *Wykopaliska archeologiczne w Pilźnie, nad Wisłoką*, "Kuryer Literacko-Naukowy" 4.06.1928, no 23, p. III–IV.
- Żurowski J., *Wyniki badań nad szczytem (czapką) kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 40, 1935, no 3, p. 86–87.
- Żurowski J., *Z badań archeologicznych w Złotej koło Sandomierza w latach 1927 i 1928*, "Z Otchłani Wieków" vol. 4, 1929, no 1, p. 1–6.
- Żurowski J., Jakubik P., *Szczegółowy plan badań kopca Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 39, 1934, no 5, p. 37.

Critical literature

- Abramowicz A., *Historia archeologii polskiej. XIX i XX wiek*, Warszawa – Łódź 1991.
- Bańdo A., *"Ilustrowany Kuryer Codzienny" w dziewięćdziesiątą rocznicę powstania (1910–2000)*, "Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia" vol. 2, 2003, p. 119–144.
- Bąbel J.T., *Cmentarzyska społeczności kultury mierzanowickiej na Wyżynie Sandomierskiej, part 1, Obrządek pogrzebowy*, Rzeszów 2013.
- Blombergowa M.M., *Opieka nad zabytkami archeologicznymi w Polsce do roku 1928*, [in:] *Tadeusz Roman Żurowski i konserwatorstwo archeologiczne w Polsce XX wieku*, ed. by Z. Kobyliński, J. Wysocki, Warszawa 1999, p. 115–132.
- Burchard B., *Ziemiańki kultury ceramiki wstęgowej rytej z Sandomierza – Krakówki*, "Materiały Archeologiczne" vol. 2, 1960, p. 5–9.
- Burchard B., Eker A., *Osada kultury czasz lejowatych w Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wielka*, [in:] *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*, ed. by S. Nosek, Wrocław 1964, p. 191–285.
- Durczewski Z., *Grupa górnośląsko-małopolska kultury łużyckiej w Polsce, part 2, Materiały*, Kraków 1948.
- Eker A., *Stanowisko kultury ceramiki promienistej w Gniazdowicach*, "Materiały Archeologiczne" vol. 1, 1959, p. 77–81.
- Florek M., *Żmigród i Zamczysko w Opatowie, woj. świętokrzyskie. Stan rozpoznania i problemy ochrony*, "Raport" vol. 15, 2020, p. 325–346.
- Gąssowski J., *Materiały do osadnictwa wczesnośredniowiecznego Sandomierszczyzny*, "Materiały wczesnośredniowieczne" vol. 6, 1969, p. 303–473.
- Gedl M., *Józef Żurowski*, [in:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Historycznego*, ed. by J. Dybiec, Kraków 2000, p. 336–340.
- Jamka R., *Kraków w pradziejach*, Kraków 1963.
- Kostrzewski J., *Dzieje polskich badań prehistorycznych*, Poznań 1949 (*Biblioteka Prehistoryczna*, vol. 8).
- Kostrzewski J., *Wspomnienia o doc. Józefie Żurowskim*, "Z Otchłani Wieków" vol. 27, 1961, no 1, p. 34–36.

- Kozłowski S.K., *Tak wiele tak nieliczni. Młoda archeologia polska 1905–1928*, Warszawa – Łódź 2012.
- Kulczycka-Leciejewiczowa A., Kozłowski J.K., *Neolityczne kultury pochodzenia południowego*, "Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Archeologiczne" vol 1, 1960, p. 99–142.
- Kuźniar W., *Zabytki przedhistoryczne z Witkowic pod Krakowem*, "Materiały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne" vol. 10, 1908, p. 159–172.
- Machnik J., *Groby kultury ceramiki sznurowej w Książnicach Wielkich, pow. Kazimierza Wielka*, [in:] *Studia i materiały do badań nad neolitem Małopolski*, ed. by S. Nosek, Wrocław 1964, p. 339–372.
- Matraszek B., *Przedwojenne archeologiczne badania inwestycyjne w Złotej sandomierskiej*, "Z Otchłani Wieków" vol. 55, 2000, no 2, p. 50–55.
- Nosek S., *Zarys historii badań archeologicznych w Małopolsce*, Wrocław – Warszawa – Kraków 1967.
- Pietraszewski J., *Notatki archeologiczne z ziemi sandomierskiej*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 9, 1924, no 1–2, p. 120–124.
- Podkowińska Z., *Pierwsza charakterystyka stanowiska eneolitycznego na polu Grodzisko I we wsi Złota, pow. Sandomierz*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 19, 1953, no 1, p. 1–53.
- Reyman T., *Zespół importów rzymskich z grobu ciałopalnego w Giebułtowie w pow. krakowskim*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 16, 1939–1948, p. 178–200.
- Ryszewska K., *Badania archeologiczno-architektoniczne budownictwa przedromańskiego w Polsce*, part 1, [in:] *Z badań nad średniowieczną architekturą Kujaw i Wschodniej Wielkopolski*, ed. by J. Chudziakowa, Warszawa 1990 (*Biblioteka Muzealnictwa i Ochrony Zabytków*, series B, vol. 86), p. 7–26.
- Ryszewska K., *Działalność Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Prehistorycznych (1920–1928) na terenie województwa kieleckiego*, "Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" vol. 65, 1920, no 1, p. 47–68, DOI 10.4467/0023589XKHNT.20.003.11619.
- Ryszewska K., *Historia badań archeologicznych w czasach II Rzeczypospolitej na obszarze województwa kieleckiego*, part 1, *Lata 1918–1928*, Kielce 2021.
- Ryszewska K., *Osiągnięcia Jana Samsonowicza (1888–1959) w badaniach pradziejów regionu świętokrzyskiego*, "Almanach Historyczny" vol. 22, 2020, p. 213–235.
- Sałacińska B., Zakościelna A., *Pierwsze groby kultur ceramik wstęgowych w Polsce. Groby kultury lubelsko-wołyńskiej ze stanowiska Złota Grodzisko I i Grodzisko II*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 59, 2007, p. 77–114.
- Semkowicz W., *Denar Bolesława II czeskiego znaleziony na kopcu Krakusa*, "Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności" vol. 40, 1935, no 3, p. 92–93.
- Sochacki Z., *Uwagi ogólne o kulturze ceramiki promienistej (kanelowanej) w Polsce*, "Wiadomości Archeologiczne" vol. 31, 1966, no 4, p. 297–319.
- Stolpiak B., *Rozwój prahistorii polskiej w okresie 20-lecia międzywojennego*, part 1, 1918–1928, Poznań 1984.
- Szysko-Bohusz A., *Z historii romańskiego Wawelu. Pierwsza katedra romańska*, "Rocznik Krakowski" vol. 19, 1923, p. 1–23.
- Tyniec A., *Kopiec Kraka dwa razy usypany*, "Materiały Archeologiczne" vol. 42, 2018, p. 235–248.

- Tyniec A., *Józef Żurowski, archeolog i konserwator krakowski*, [in:] *Materiały i dosłidrenija z arheologij Prikarpatja i Volyni*, Lviv 2015, p. 106–112.
- Woźny M., *Włodzimierz Demetrykiewicz (1859–1937): prehistoryk z przełomu epok*, Kraków 2018.
- Zastawny A., Brzeska-Zastawna A., *Neolityczne materiały z badań J. Żurowskiego w 1932 roku na stanowisku 1 w Chelmie, pow. Bochnia*, "Materiały Archeologiczne" vol. 42, 2018, p. 147–179.
- Zoll-Adamikowa H., *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska szkieletowe Małopolski*, part 1, *Źródła*, Wrocław 1966.

Prof. **Katarzyna Ryszewska** (dr hab.), archaeologist and historian. She graduated in archaeology from the Nicolaus Copernicus University in Toruń, obtained doctoral degree in humanities (specialization in achaeology) and *habilitacja* degree in history of Poland in the 19th century. She is author of studies about mediaeval archaeology, history of customs in the 19th-century Poland and history of Polish archaeology in the 19th and 20th century. She works at the Jan Kochanowski University in Kielce.

e-mail: kryszevska@ujk.edu.pl

Article submitted on 12 December 2021

Article accepted on 10 April 2022

Działalność Józefa Żurowskiego (1892–1936) jako konserwatora zabytków archeologicznych Małopolski

Celem artykułu jest przedstawienie wieloaspektowej działalności archeologa i konserwatora zabytków prehistorycznych na obszarze Małopolski Józefa Żurowskiego. Podstawę opracowania stanowią obszerne materiały archiwalne oraz liczne publikacje Żurowskiego. W latach 1920–1936 pełnił on funkcję konserwatora okręgu krakowskiego, a następnie zachodnio-małopolskiego, działając kolejno z ramienia Państwowego Grona Konserwatorów Zabytków Prehistorycznych oraz Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie. Do największych osiągnięć Żurowskiego należy przeprowadzenie pierwszych wykopalisk w kopalni krzemienia pasiatego w Krzemionkach, kierowanie badaniami wielokulturowych stanowisk w Złotej, nadzór nad przekopaniem monumentalnego kopca Krakusa, odkrycie i zinterpretowanie pierwszych na ziemiach polskich pochówków kultury pucharów dzwonowatych, a także przebadanie licznych cmentarzysk wczesnośredniowiecznych. Jako konserwator nie tylko zinwentaryzował i przebadał wykopaliskowo wiele stanowisk archeologicznych, lecz także zajmował się ich zabezpieczeniem i ochroną, co dotyczyło m.in. licznych grodzisk i kurhanów oraz jaskiń Jury Ojcowskiej. Józef Żurowski zmarł przedwcześnie w 45 roku życia, pomimo to należy on do najbardziej zasłużonych polskich archeologów czasów II Rzeczypospolitej.